

Ківенко І.О.

Одеський національний медичний університет

МОВЛЕННЄВИЙ АКТ ВДЯЧНОСТІ ЯК КОМУНІКАТИВНА ТАКТИКА ПОЗИТИВНОЇ ТА НЕГАТИВНОЇ ВВІЧЛИВОСТІ

Анотація

Стаття присвячена опису мовленнєвого акту вдячності як мовленнєвої тактики реалізації стратегій позитивної та негативної ввічливості. Проаналізовані поняття «комунікативна стратегія» та «комунікативна тактика». Описані передумови формування комунікативної стратегії, а також комунікативні засоби її реалізації (тактики та ходи). Розглянуті стратегії позитивної та негативної ввічливості, якими керуються адресанти вдячності. Проаналізована дефініція поняття «вдячність».

Ключові слова: стратегія, тактика, інтенція, позитивна ввічливість, негативна ввічливість, мовленнєвий акт, вдячність.

Kivenko I.O.

Odessa National Medical University

GRATITUDE SPEECH ACT AS THE COMMUNICATIVE TACTICS OF POSITIVE AND NEGATIVE POLITENESS

Summary

The article is dedicated to the description of the gratitude speech act as the speech tactics of positive and negative politeness. It includes the analysis of the notions «communicative strategy» and «communicative tactics» as well as the description of the background factors of communicative strategy formation and communicative means of its realization (tactics and moves). Besides, the article deals with the positive and negative politeness strategies, which affect gratitude addressers. It presents the definition of the notion «gratitude».

Keywords: strategy, tactics, intention, positive politeness, negative politeness, speech act, gratitude.

УДК 811.111»342.42

ПРОСОДИЧНИЙ ПОРТРЕТ БІЗНЕС-ЛЕДІ

Шкворченко Н.М.

Міжнародний гуманітарний університет

Прагматична функція інтонації у створенні мовного портрету ділової жінки. Стаття присвячена порівняльному вивченню функції інтонації в діловій діалогічній мові жінок, що займають різне рангове положення. Дослідження дозволило дійти висновку, що просодичні параметри інтонації безпосередньо залежать від рангового положення комуніканта – жінки у діловому дискурсі.

Ключові слова: ділова діалогічна мова, рангове положення, просодичні параметри.

Мовленнєве спілкування, яке вважається одним з найважливіших видів людської діяльності, є предметом вивчення різних наук: соціології, соціальної психології, антропології, лінгвістики та ін. На даному етапі інтерес лінгвістів спрямований на соціально-мовленнєву взаємодію, а не на ізольовані монологічні висловлювання. Отже, основним об'єктом дослідження стає діалог, як обмін репліками-стимулами і реакціями, оскільки «кожне мовленнєве і немовленнєве змушення отримує відповідну реакцію з боку іншого учасника» [1, с. 84-99]. У нашій роботі під діалогічною єдністю (ДЄ) розуміється «одиниця діалогічного тексту, що має структурну, комунікативну і смислову цілісність» [11, с. 76], «в якій наочно проявляються системні зв'язки між вхідними репліками» [12, с. 62] і «представляє собою одноразовий обмін мовленнєвими діями між співрозмовниками» [13, с. 48].

Зараз не можна обійти стороною такий вид мовленнєвого спілкування, як ділове спілкування, яке не тільки відіграє важливу роль в різних видах

професійної діяльності, але і безпосередньо визначає їх успіх. Цікавим в цьому відношенні є вислів Дж. Рокфеллера: «Уміння спілкуватися з людьми – такий саме товар, як цукор і кава. І я готовий платити за це вміння більше, ніж за який-небудь інший товар в цьому світі» [3, с. 37].

Ділове спілкування будується з урахуванням особливостей партнерів, що вступають у ділові відносини, їх соціального статусу, місця в службовій ієрархії, професії, національності, віросповідання, віку, характеру і статі. Так як в цьому дослідженні розглядаються ділові ДЄ, комунікантами в яких є жінки, які вступають у діалог з чоловіками, то хотілося б зупинитися докладніше саме на гендерних особливостях ділового спілкування. Гендер – це соціокультурна категорія, яка відтворюється в процесі міжсуб'єктної мовленнєвої взаємодії, що регулюється соціокультурними нормами у концептуальній картині світу [5, с. 80].

Сфера ділової активності людей традиційно вважається гендерно-незалежною, але на практи-

ці спрацьовують стереотипи, засновані на соціальних нормах. Соціальні норми – це основні правила, які визначають поведінку людини в суспільстві [2, с. 31]. Гендерні стереотипи часто діють як соціальні норми. Багато вітчизняних та зарубіжних вчених-соціологів та психологів неодноразово зверталися до проблеми гендерної взаємодії в діловому колективі. Серед них слід відзначити праці таких вчених як Алісон Е., Грей Дж., Лавриненко Н.В., Лук'янова Н.А. [5; 6; 9; 10] та ін. Однак дана проблема розглядається цими вченими виключно з психолінгвістичної і соціальної точок зору.

Актуальність цієї статті зумовлена тим, що гендерна проблема ведення англомовного ділового діалогу розглядається з точки зору просодії. Вивчення та аналізу піддається прагматична функція інтонації в діловому діалогічному мовленні, а також вплив рангового становища жінки на просодичні параметри, які використовуються нею в діловому спілкуванні.

Об'єктом дослідження є англомовні ділові діалоги, комунікація в яких відбувається між чоловіком і жінкою, які перебувають на різних щаблях ієрархічної градації: жінка-начальник – чоловік-підлеглий (ЖН-ЧП) і чоловік-начальник – жінка-підлегла (ЧН-ЖП). **Предмет** дослідження становлять просодичні характеристики діалогічного мовлення жінок-начальників (ЖН) і жінок-підлеглих (ЖП).

Матеріалом дослідження є озвучені тексти до 3 англомовних фільмів («The Devil Wears Prada», «What Women Want», «The Proposal»): 165 ДЄ, що входять до складу ділових діалогів, 76 сторінок стандартного (формат А-4, 14 шрифт Times New Roman) тексту, 130 хвилин усної мови, з яких для аудиторського та електроакустичного аналізу було відібрано 70 ДЄ, загальним звучанням 60 хвилин (32 сторінки тексту).

Метою дослідження є виявлення і порівняння просодичних засобів, що використовуються ЖН і ЖП в англомовному діловому діалогічному дискурсі, а також створення мовленнєвих портретів ЖН і ЖП у вигляді узагальненого інтонаційного контуру (УІК).

Оскільки об'єктом дослідження є англомовний діловий діалог, необхідно зупинитися на самому понятті ділового спілкування. Ділове спілкування – це міжособистісне спілкування з метою організації та оптимізації того чи іншого виду предметної діяльності: комерційної, наукової, виробничої, управлінської і т.д. [8, с. 59]. До ділового спілкування можна віднести науковий диспут, бесіду на політичні теми, переговори, розмову в службовій обстановці [7, с. 7].

Виходячи з того, що метою нашої роботи є створення УІК ЖН і ЖП, нами було проведено інструментально-фонетичне дослідження просодичних характеристик ділових ДЄ, в процесі якого застосовувалася комплексна методика, що включає в себе об'єктивні і суб'єктивні методи, які традиційно застосовуються в фонетичних дослідженнях.

Одним з етапів експериментального дослідження був аудиторський аналіз, метою якого було виявлення просодичних параметрів мовлення жінок різного рангу в діловому діалозі. Серед просодичних характеристик, аудиторами були відзначені гучність, темп і висотний рівень як найбільш значущі в англомовному діловому діалозі.

Наступним етапом дослідження став інструментально-фонетичний аналіз за допомогою комп'ютерної програми PRAAT 5.0, яка забезпечує аналіз мовленнєвих відрізків необмеженої довжини звучання.

Для отримання мовленнєвих портретів ЖН і ЖП використовувався метод узагальненого інтонаційного контуру (УІК), який сприяє створенню більш адекватної картини досліджуваного явища.

Експериментально-фонетичне дослідження проводилося в 2 етапи. Метою першого етапу було створення і порівняння УІК ЖН і ЖП на різних відрізках ДЄ. На першому етапі аналізовані ДЄ були розділені на 3 групи за принципом розташування в ДЄ: 1) репліки, які звучать на початку комунікації (початок); 2) репліки кульмінаційної частини ДЄ (кульмінація); 3) репліки, які звучать в кінцевій частині діалогу (кінець). У кожній групі проаналізовано ДЄ, що відносяться до ситуацій ЖН і ЖП.

Компаративний аналіз даних ДЄ дозволяє відзначити наступне:

1. На початку ДЄ істотних відмінностей між ЖН і ЖП виявлено не було. І верхня, і нижня межа частоти основного тону (ЧОТ) є вищою у ЖН (245 і 130 Гц відповідно), однак цю різницю не можна розцінювати як значиму у порівнянні з аналогічними показниками у ЖП (230 Гц верхньої межі і 110 Гц нижньої межі ЧОТ). Результати аналізу представлені на рис. 1.

2. При аналізі кульмінації ДЄ було відзначено стійке зростання показників ЧОТ у ЖП (275 Гц на верхній межі і 135 Гц на нижній), у той час як у ЖН ці показники практично не змінилися порівняно з початком ДЄ (250 і 115 Гц відповідно). Результати аналізу представлені на рис. 2.

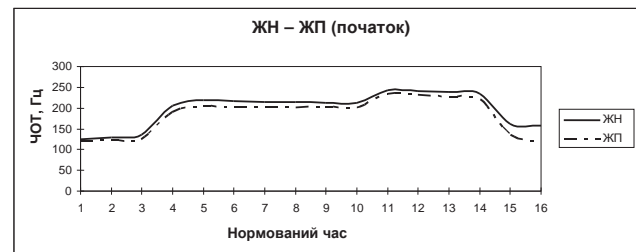

Рис. 1.

3. Аналізуючи репліки кінця ДЄ, слід зазначити, що у ЖН показники ЧОТ знижені на відрізках початкових ненаголошених, корпусів і задрі (105, 175 і 135 Гц відповідно) в порівнянні з показниками ЖП (140, 200 і 170 Гц відповідно). З іншого боку, в ядер-

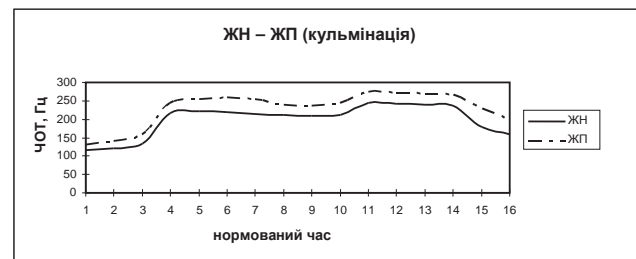

Рис. 2.

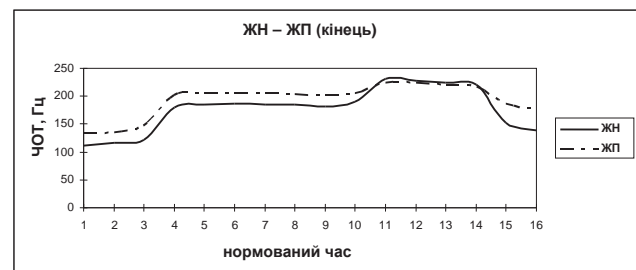

Рис. 3.

ній частині показники чот у ЖН вище (235 Гц), ніж у ЖП (215 Гц). Необхідно також відзначити різку зміну показників чот у ЖН при переході від ядра до заядра (від 230 до 140 Гц), при цьому зміна ЧРТ на аналогічній ділянці у ЖП значно менш. Результати аналізу представлені на рис. 3.

Враховуючи всі отримані результати можна зробити висновки:

1) Показники ЧОТ у мовленні ЖН незначно перевищують показники ЧОТ у мовленні ЖП на початковому етапі діалогу, а також у кінці. Це пояснюється тим, що ЖН доносить інформацію в спокійній, стриманій формі, формулюючи інструкції впевненим, тоном, що дозволяє їй бути впевненою в досягненні успішності в комунікації. Різке підвищення показників ЧОТ на ядерній частині можна пояснити бажанням ЖН інтонаційно виділити смисловий центр висловлювання. Поряд з цим, різке зниження показників ЧОТ в заядрі, і, зазначене аудитором пониженою гучністю, свідчить про закінчення розмови, зводячи нанівець всі подальші обговорення. Аудиторський аналіз дає також можливість відзначити дуже швидкий темп вимови у ЖН. Високі показники ЧОТ є в розглянутих ситуаціях ознакою саме начальницького тону, а не особливістю мовленнєвого апарату конкретної жінки. Це доводиться тим, що в міру зміни ситуації (ЖН при спілкуванні з вищестоящими керівниками сама переходить у ранг ЖП) показники ЧОТ також змінюються (відбувається істотне зниження з максимальним значенням в 200 Гц). Отже, можна зробити висновок, що зміни показників ЧОТ у мовленні ЖН відображають не фізіологічні особливості, а є потужним інструментом впливу на підлеглих, що дозволяє зробити мовлення більш значущим.

2) Показники ЧОТ у мовленні ЖП несуттєво нижче на початку ДЄ, проте помітно перевищують показники ЖН в кульмінаційній частині. Це можна пояснити тим, що, перебуваючи в положенні підлеглої, жінка прагне донести важливу, з її точки зору, інформацію до начальника, буквально «докричаться» до нього (при аудиторському аналізі було також відмічено підвищення гучності на даних ділянках ДЄ). З іншого боку, ЖП не відчуває себе досить впевнено і безпечно в розмові з МН, що викликає природне хвилювання, яке також позначається зростанням показників ЧОТ. Плавні переходи значень показників ЧОТ від ядра до заядра свідчать про те, що ЖП намагається вести діалог з МН коректно, не виділяючи центр висловлювання надто різко, щоб не звучати наполегливо або агресивно. Поступова зміна показників ЧОТ роблять мовлення ЖП нейтральним, не допускають категоричності і повчального тону. В результаті можна зробити висновок, що в мовленні ЖП присутня певна емоційність, яку, однак, вона прагне приховати або, принаймні, мінімізувати, використовуючи інтонацію в якості інструменту, який дозволяє їй досягти поставленої мети в комунікації.

Метою другого етапу було створення та порівняльний аналіз УІК ЖН і ЖП. На другому етапі нами був проведений порівняльний аналіз ДЄ за участю 7 ЖН – актрис трьох англомовних худож-

ніх фільмів матеріалу дослідження, на робочі теми (рішення рутинних питань, самопрезентації, обговорення маркетингової політики компанії, інструтаж і т.п.) в офіційній обстановці (в офісі), а також порівняльний аналіз мовленнєвої поведінки ЖП на прикладі 9 актрис тих само трьох англомовних художніх фільмів.

Щоб більш наочно порівняти отримані результати, нами були поєднані УІК ЖН і ЖП. Результати наочно показані на рис. 4.

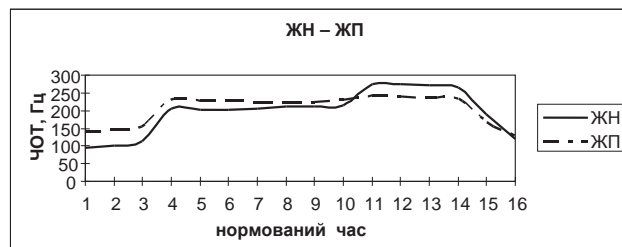

Рис. 4.

Рисунок 4 унаочнює той факт, що ЧОТ у ЖН характеризується більшою варіативністю (100-270 Гц) у порівнянні з ЖП (150 – 240 Гц). Це свідчить, що мовлення ЖН відрізняється впевненістю і категоричністю. При цьому слід зазначити, що нижня межа ЧОТ є вищою у ЖП (150 Гц), ніж у ЖН (100 Гц), що поряд з відсутністю різких коливань ЧОТ у ЖП, є ознакою невпевненості і тривоги. Різке зростання ЧОТ у ЖН на ядрі з подальшим різким спадом на заядрі (від 270 до 140 Гц) є свідченням чіткого формулювання висловлювання і небажання подальшого обговорювання питання. Збіг рівня ЧОТ на початкових ненаголошених і на заядрі підкреслюють прагнення коректного ведення діалогу, але стабільно високі показники ЧОТ в корпусі ДЄ у ЖП (240 Гц у порівнянні з 200 Гц у ЖН) дозволяють донести інформацію до начальника, в той час як плавний перехід від корпусу до заядра (від 240 до 160 Гц) не дозволяє здаватися категоричною або надмірно наполегливою.

Проведене дослідження дозволило констатувати:

1. Частота основного тону є важливим інформативним параметром диференціації ЖН і ЖП, оскільки згідно з результатами дослідження частотний компонент відіграє важливу роль у створенні мовленнєвого портрету ЖН і ЖП. Частотний діапазон досліджуваних ДЄ характеризується значним ступенем варіативності: у ЖН він значно ширше, ніж у ЖП.

2. Метод УІК дозволив отримати динамічний мовленнєвий портрет кожного типу ДЄ і порівняти узагальнену динаміку руху ЧОТ у дикторів-жінок у двох типах досліджуваних ділових ДЄ (ЖН – ЧП, ЧН – ЖП).

3. Проведений електроакустичний аналіз дає можливість стверджувати, що існує певний набір просодичних засобів, що беруть участь не тільки в реалізації, але і в диференціації мовленнєвої поведінки жінок в досліджуваних ділових ДЄ.

У перспективі планується проведення інструментально-фонетичного дослідження монологічного ділового дискурсу жінок різних рангів.

Список літератури:

1. Баранов А. Н., Крейдлин Г. Е. Структура диалогического текста: лексические показатели минимальных диалогов // Вопросы языкознания. – 1992. – № 3. – С. 84-93.
2. Берн Ш. Гендерная психология. – М.: Олма-Пресс, 2004. – 318 с.
3. Введенская Л. А., Павлова Л. А. Деловая риторика. – М.: Прогресс, 2004. – 512 с.
4. Волошин В. Г., Григорян Н. Р., Музя Е. М., Олинчук В. В. Методы обработки результатов экспериментально-фонетических исследований речи и их лингвистическая интерпретация. – Одесса, 2011. – 202 с.

5. Вудвард Алісон Е. На шляху до гендерної рівноваги. – К., 2002. – 285 с.
6. Грей Джон. Венера и Марс на работе. – М.: София, 2003. – 320 с.
7. Девкин В. Д. Диалог.– М.: Высшая школа, 1981. – 158 с.
8. Душкина М. Р. Психология влияния: деловое общение. – Санкт-Петербург: Питер, 2004. – 224 с.
9. Лавриненко Н. В. Женщина: самореализация в семье и обществе (Гендерный аспект). – К.: ВИПОЛ, 1999. – 203 с.
10. Лукьянова Н. А. Настольная книга бизнесмена. – М.: Руссо, 1996. – 576 с.
11. Москальская О. И. Проблемы описания синтаксиса. – М., 1986. – 267 с.
12. Трофимова Э. А. Синтаксические конструкции английской разговорной речи. – Ростов-на-Дону: Изд-во Рост. ун-та, 1981. – 159 с.
13. Федорова Л. Л. Типология речевого воздействия и его место в структуре общения // Вопр. языкознания. – 1991. – № 6. – С. 46-50.
14. Шкворченко Н. Н. Гендерный аспект зависимости степени успешности делового диалога от ранга отношений коммуникантов // Сучасні дослідження з іноземної філології. – Ужгород: 2010. – Випуск 8. – С. 592-598.
15. Шкворченко Н. Н. Просодия как средство реализации интенции говорящего в деловом диалоге.// Філологія і освітній процес: 21 століття: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса: 2010. – С. 161-165.

Шкворченко Н.Н.

Международный гуманитарный университет

ПРОСОДИЧЕСКИЙ ПОРТРЕТ БИЗНЕС-ЛЕДИ

Аннотация

Статья посвящена сравнительному изучению функции интонации в деловой диалогической речи женщин, занимающих различное ранговое положение. Исследование позволило прийти к выводу, что просодические параметры интонации напрямую зависят от рангового положения коммуниканта – женщины в деловом дискурсе.

Ключевые слова: деловая диалогическая речь, ранговое положение, просодические параметры.

Shkvorchenko N.N.

International Humanitarian University, Odessa

PROSODIC PORTRAIT OF A BUSINESS LADY

Summary

Pragmatic function of intonation in creating the speech portrait of a business lady is studied. The article is devoted to the comparative study of the functions of intonation in the dialogical business communication of women in different rank positions. The research allowed concluding that prosodic parameters directly depend on rank position of a female communicant in business discourse.

Keywords: dialogical business communication, rank position, prosodic parameters.

УДК 81'373.72=[161.2+111+133.1]

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ЗООНІМІВ НА ПРИКЛАДАХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ

Юзьвяк О.О.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

У статті розглядається символічний потенціал зоонімної лексики на матеріалі фразеологічних одиниць української, англійської та французької мов. Здійснено спробу порівняти зоонімні компоненти ФО з метою відображення слов'янської, германської та романської мовної картини світу. Особлива увага приділяється визначенню основних образно-символічних моделей, за допомогою яких відбувається формування картини світу певного етносу. Простежується полісемантичний характер зоонімічних символів, специфіка їх функціонування в тій чи іншій мові. Показується зв'язок зоонімної фразеології із культурою та менталітетом носіїв мови.

Ключові слова: етномовна картина світу, зоонім, зооморфний образ, символ, фразеологічна одиниця.

Постановка проблеми. Постійний розвиток системи зооморфних образів, закріплених у фразеологічному складі мови зумовлює необхідність вивчення їх у тісному зв'язку зі свідомістю та мисленням людей різних народів, їхнім культурним, духовним життям,

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато робіт відомих лінгвістів В.В. Виноградова, О.А. Ахманової, В.Г. Гак, Н.Д. Арутюнової, Є.С. Азнаурової, В.І. Телія, Д.О. Добровольського, М.В. Білоноженко та багатьох інших присвячено дослідженню семантичних, словоутворюючих й прагматичних